

بررسی فعالیت گردشگری ساحلی و نقش آن در توسعه پایدار

(نمونه موردی سواحل دریای خزر)

دکتر حسن پردشتی، احمد مرتضی پور^۱

۱- استاد دانشگاه مدعو دانشگاه فرهنگیان

۲- دانشجوی کارشناسی دبیری جغرافیا در دانشگاه فرهنگیان شهید رجائی بابل

E-mail: pirdashti۶۱۴@yahoo.com-۱

E-mail: ahmad.mortezapoor۷۴@gmail.com-۲

چکیده

گردشگری یکی از فعالیت های توسعه پایدار برای کلان شهرهای جهانی از جمله شهرهای ایران محسوب می شود. این مقاله به تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار در سواحل دریای خزر می پردازد. گردآوری مقاله به صورت کتابخانه ای و جمع آوری اطلاعات آن از کتب و مقالات و سایت های معتبر بوده است. هدف این مقاله بررسی پیامدهای محیط زیستی گردشگران بر نواحی ساحلی است. نتایج پژوهش نشان می دهد که پیامدهای مثبت محیط زیستی گردشگران ساحلی نسبت به پیامدهای منفی آن کثرت بیشتری دارد. بر این اساس راهکارهایی را برای توسعه پایدار این فعالیت باید ارائه داد

کلمات کلیدی: گردشگری، توسعه پایدار، گردشگر، گردشگری ساحلی، ساحل دریای خزر

مقدمه

لغت گردشگری از کلمه تور به معنای گشتن اخذ شده که ریشه در لغت لاتین تورنس به معنای دور زدن، رفت و برگشت بین مبدأ و مقصد می باشد که از یونانی به اسپانیایی و فرانسه و در نهایت به انگلیسی راه یافته است (عبدالمنافی، ۱۳۹۰: ۹۸). فرآیند گردشگری در جهان امروز یک فعالیت بزرگ محسوب میشود و علاوه بر آن ب اساس بررسی های انجام شده میتوان انتظار داشت که در آینده نیز این فعالیت بیش از تمام شاخه های اقتصادی دیگر رشد و توسعه یابد (جعفر زاده و نبی زاده، ۱۳۷۶: ۱). توریسم فعالیتی چند منظوره شامل ارتباطات و پدیده ناشی از سفرها و اقامت موقت مردمی است که صرفاً برای اوقات فراغت یا مقاصد تفریحی سفر میکنند. چنانچه برای انجام چنین فعالیتی نواحی ساحلی و محیط دریایی مد نظر قرار گیرد آن را توریسم ساحلی می نامند. فعالیت های توریستی در ساحل مربوط به دو گروه فعالیت های متکی به طبیعت و فعالیت های متکی به تسهیلات انسان ساخت است. به علاوه توسعه بخش خدمات، امکانات همگانی، تسهیلات تفریحی مانند تاسیسات زیربنایی جزء مکمل فعالیت های مرتبط با پیشرفت توریسم است. باید توجه نمود که علی رغم مزایای این صنعت در بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور های مختلف، چنانچه توسعه آن همراه با سیاست گذاری ها و برنامه های منطبق بر نگرش زیست محیطی و با تاکید بر پایداری توسعه نباشد به طور حتم موجب بروز تاثیرات منفی فراوانی بر محیط زیست خواهد شد که علاوه بر تخریب و کاهش کیفیت طبیعت و جلوه های طبیعی و مصنوعی در نهایت به کاهش جاذبه سرزمین های تحت تاثیر برای گردشگران داخلی و خارجی منجر میشود. در نتیجه این امر، فرآیند توسعه پایدار فعالیت گردشگری نیز

^۱ نویسنده عهदार مكاتبات

دچار وقفه و اختلال می شود. بنابر این دستیابی به یک برنامه مدون و تعیین سیاست های اصولی در توسعه سازگار با محیط زیست ضروری است (جعفر زاده و نبی زاده، ۱۳۷۶، ۲). کارشناسان صنعت گردشگری معتقدند رفع مشکلات مرتبط با گردشگری دریایی نیازمند توجه ویژه مسوولان است تا زمینه ساز رشد اقتصادی و افزایش اشتغال در منطقه باشد. آنان آزادسازی حریم دریا و مشخص شدن متولی خاص ساماندهی دریا را از اولویت های برنامه های مسوولان در این زمینه می دانند و بر این باورند که رفع نقاط ضعف تاسیسات اقامتی، برخورد جدی با ساخت و سازهای بی رویه در ساحل، خرید کشتی های مسافری، افزایش تعداد آژانس های مسافری دریایی و برگزاری تورهای مسافرتی دریایی می تواند در جذب این دسته از گردشگران موثر باشد. صنعت گردشگری یکی از منابع عمده درآمدزایی و ایجاد اشتغال در جهان به شمار می آید به طوری که بسیاری از آن به عنوان صنعت نخست دنیا یاد می کنند اما مازندران هنوز نتوانسته از ظرفیت های خود در این زمینه استفاده کند. با توجه به جمعیت سه میلیونی و وسعت ۲۴ هزار کیلومتری مازندران و وجود ۳۳۸ کیلومتر نوار ساحلی و جاذبه های گردشگری و ظرفیت های بالقوه توسعه گردشگری دریایی در این استان علاوه بر آن که موجب نشاط و شادابی در جامعه را فراهم می کند، از نظر اقتصادی نیز باعث ایجاد اشتغال و آبادانی و پیشرفت منطقه خواهد شد (www.khabaronline.ir). توسعه ی گردشگری سبب توسعه و پیشرفت منطقه میشود و باعث ورود تاسیسات زیربنایی همانند خطوط هوایی، فرودگاه ها، آزادراه میشود که برای بخش حمل و نقل و اقتصاد نیز مفید است (باترا^۱ و چاولا^۲، ۱۹۹۵، ۳).

مواد و روش ها

در این تحقیق سعی شده است، که ابتدا اثرات مثبت و منفی گردشگری تحلیل شده، سپس فرآیند توسعه پایدار آن مورد بررسی قرار گیرد. جهت تبیین و توضیح توسعه پایدار گردشگری ساحلی نیز، مفهوم توسعه پایدار بیان شده سپس به گردشگری، گردشگری ساحلی و اثرات زیست محیطی گردشگری پرداخته و سرانجام مبحث توسعه پایدار گردشگری ارائه گردیده است. به همین منظور داده ها و اطلاعات از طریق مطالعات کتابخانه ای شامل مطالعه کتب، مقالات و پایان نامه های مرتبط به موضوع جمع آوری گردید. نهایتاً با توجه به مطالب فوق پیشنهادهایی جهت توسعه پایدار گردشگری ارائه گردیده است.

مبانی نظری تحقیق

گردشگری فعالیتی چندمنظوره است که در مکانی خارج از محیط عادی گردشگران انجام میگیرد و مسافرت گردشگر بیش از یکسال طول نمیکشد و هدف تفریح، تجارت و یا فعالیت های دیگر است (W.T.O، ۳، ۱۹۹۷). چنانچه برای انجام چنین فعالیتی نواحی ساحلی و محیط دریایی منظور نظر قرار گیرد آنرا توریسم ساحلی مینامند. (سرابی، ۱۳۷۸، ۷۲)، گردشگری ساحلی مستلزم مسافرت از یک محل اقامت و تمرکز بر محیط های دریایی است. (Orams، ۱۹۹۹، ۸). امروزه پیامدهای گردشگری سواحل به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه نواحی ساحلی و جزایر بشمار میرود (رضانزاده، ۱۳۸۷، ۵).

عوامل موثر در توسعه گردشگری سواحل:

۱. کیفیت ساحل ۲. خصوصیات فیزیکی و چشم انداز ظاهری سواحل ۳. چشم انداز فضاهای حاشیه ی در سواحل

^۱ Batra

^۲ Chawla

۴. امنیت جانی و مالی ۵. ایجاد جاده های فراغت و فراهم آورد نامکاناتی جهت پیاده روی در سواحل ۶. ایجاد زیرساخت و آماده سازی سواحل جهت شناوقایق سواری (پدالو) (Hall and Stephan, ۲۰۰۲, ۲۹۳)

گردشگری ساحلی:

یکی از انواع گردشگری طبیعت گرا گردشگری ساحلی است مفهوم گردشگری ساحلی طیف کاملی از گردشگری، فراغت و فعالیت های تفریحی را که در نواحی ساحلی و آبهای نزدیک ساحل روی می دهد، در بر می گیرد. بر این اساس عرضه محصولات گردشگری ساحلی شامل اسکان، پذیرایی، صنعت محصولات غذایی، خانه های دوم و زیرساخت پشتیبان توسعه ساحلی را شامل می شود (خانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۴-۵۱)

الگوی ۱: عناصر نظام گردشگری

استخراج نگارندگان از (Inskip, ۱۹۹۱: ۲۹)

گردشگری را میتوان یکی از مهمترین فعالیت های انسان معاصر دانست که همراه با بوجود آوردن تغییراتی شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و روش زندگی انسانها را دگرگون می سازد. همچنین این مقوله کبی از عوامل بسیار مهم در راستای تبادل فرهنگی و آشنایی با ملل دیگر از ابعاد متعدد طبیعی، فرهنگی و غیره می باشد (Sharplay, ۲۰۰۸: ۶)

در واقع مجموع فعالیتهایی که گردشگر به عنوان بخشی از سفر انجام می دهد و هر گونه فعالیت و فعل و انفعالی را که در جریان سفر یک سیاحتگر اتفاق می افتد را می توان گردشگری تلقی کرد در این راستا، گردشگری به مجموع های از فعالی آنها نظیر برنامه ریزی سفر، مسافرت به مقصد، اقامت، بازگشت و غیره اطلاق می شود که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می افتد (Mill, ۱۹۹۲: ۲۹)

موقعیت جغرافیایی

استان مازندران در شمال کشور و با وسعتی معادل ۲۳۷۵۶/۴ کیلومتر مربع حدود ۱/۴۶ درصد از مساحت کشور را دربر داشته است. دریای خزر در شمال، استانهای تهران و سمنان در جنوب و استانهای گیلان و گلستان به ترتیب در غرب و شرق استان قرار دارند. مازندران بر اساس آخرین تقسیمات کشوری دارای ۱۹ شهرستان به نام های آمل، بابل، بابلسر، بهمشهر، تنکابن، جویبار، چالوس، رامسر، ساری، سوادکوه، قائمشهر، گلوگاه، محمودآباد، میانرود، نکا،

نور، نوشهر، فریدونکنار و عباسآباد، ۵۶ شهر، ۴۹ بخش، ۱۱۳ دهستان و ۳۶۹۷ آبادی مییابد. این استان در سال ۱۳۷۵، حدود ۲۲۰۶۸۰۰ نفر جمعیت داشته است که از این تعداد حدود ۴۶ درصد در نقاط شهری و ۵۴ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته اند. (mazandaran.farhang.gov.ir)

نقشه ۲: موقعیت سواحل دریای خزر

منبع: (www.farshidparanda.blogfa.com)

نقشه ۱: نقشه تقسیمات استان مازندران

منبع: (www.anobanini.ir)

مفاهیم

توسعه پایدار

عبارت توسعه پایدار به معنی سنتی نگهداری منابع و استفاده عاقلانه از آنها است. توسعه پایدار یک تغییر اقتصادی-اجتماعی است که سیستمهای اجتماعی و اکولوژیکی را در اجتماعات و جوامع مربوطه از بین نمی برد. کاربرد موفق آن نیازمند سیاست، برنامه ریزی و فرآیند آموزش اجتماعی یکپارچه است. توانایی سیاسی آن بستگی به حمایت همه جانبه مردم دارد و از طریق دولت ها و مجامع اجتماعی و فعالیت های خصوصی آنها اعمال می شود. (ادینگتون، ۱۳۷۴، ۱ و ۹۰)

گردشگری و گردشگر

تعریف سازمان ملل براساس پیشنهاد کنفرانس بین المللی ترانسپورت در سال ۱۹۴۶ از گردشگر بیان میدارد "گردشگر کسی است که به منظور تفریح، بازدید از نقاط دیدنی، معالجه، مطالعه، تجارت، ورزش و یا زیارت به کشوری غیر از کشوری که در آن اقامت دارد سفر می کند مشروط بر اینکه حداقل مدت اقامت او از ۲۴ ساعت کمتر از شش ماه بیشتر نباشد.

یافته های تحقیق

امروزه پیامدهای گردشگری سواحل به عنوان یکی از عوامل مهم در توسعه هی نواحی ساحلی و جزایر به شمار میرود (رمضان زاده و محمودی، ۲۰۰۸، ۶). در این راستا، دریای مازندران با داشتن جاذبه های گردشگری فراوان مانند جنگل های سرسبز، کوهپایه ها و کوه های قابل دسترسی، رودخانه های فراوان و چشم ههای آبگرم معدنی، آثار تاریخی و تأسیسات

^۱ Arthur Stanley Eddington: ۱۹۹۵، ۱-۹۰

رفاهی مناسب از دریا و سواحل بهره‌مند هستند که یکی از انگیزه‌های گردشگری برای سفر به این منطقه محسوب می‌شود. اکثر سواحل دریای مازندران دارای نقش فعالی از نظر گردشگری هستند و این نقش موجب اشتغال ساکنین منطقه در بخشهای مختلف خدماتی گردیده است و از طرفی نبودن یک مسئول مشخص، کافی نبودن مقدار طرح‌های سالم سازی دریا، کمبود امکانات، بیتوجهی به مسائل فرهنگی در این طرح‌ها و ساخت وسازهایی غیرمجاز در سواحل و نظارت ضعیف بر عملکرد مجریان باعث می‌شود که رونق گردشگری در این مکان جغرافیایی اثرات محیط زیستی به همراه داشته باشد که در صورت ادامه یافتن توانایی آن را دارد که خسارت‌های جبران ناپذیری را به بار آورد. گردشگران در این سواحل آسیب‌هایی را به سواحل وارد کرده‌اند. با توجه به این امر بررسی پیامدهای محیط زیستی حاصل از گسترش فعالیت‌های گردشگری در دریای مازندران ضرورت می‌یابد.

تأثیرات وارده بر محیط اکولوژیک سواحل دریای مازندران خسارات جبران ناپذیری را به همراه آورده است که عبارتند از:

* آلودگیهای ناشی از پسماند زباله‌ها * آلودگی آب * تغییر چشم انداز * تغییر کاربری زمین به جهت گسترش تأسیسات وابسته به گردشگری در ساحل

بر این اساس در این پژوهش سعی بر این است تا پیامدهای منفی و گاه مثبت محیط زیستی گردشگران ساحلی و همچنین اثرات اقتصادی و اجتماعی گردشگران ساحلی را از دیدگاه خانوارهای ساکن در سواحل و مسئولان مرتبط مورد بررسی قرار دهد و با ارایه‌ی راهکارهای مناسب بتواند نقش مهمی در کاهش اثرات منفی گردشگران ساحلی بر سواحل دریای مازندران داشته باشد (شیرازی و همکاران، ۱۳۹۲، ۶)

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین توسعه‌ی گردشگری و ۵ مورد پیامدهای اقتصادی در سواحل دریای خزر رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد و این به معنی تأیید فرضیات:

۱) وجود گردشگران و افزایش در آمد ساکنان (۲) وجود گردشگران و گسترش مشاغل خدماتی (۳) وجود گردشگران و افزایش بازارهای ساحلی (۴) وجود گردشگران و افزایش قیمت زمین (۵) وجود گردشگران و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید است. دلایل این امر نیز واضح است زیرا با ورود گردشگر به منطقه و هزینه‌های که برای تفریحات در نظر می‌گیرد باعث بالا بردن منابع مالی ساکنین می‌شود، بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که دلیل موافقت بیشتر ساکنین با آیت‌های اقتصادی بخاطر این قبیل موضوعات است که این نتایج با نتایج پژوهش (اسدالهی، ۱۳۸۹) مطابقت دارد. (حاجی حسینی و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۲)

بیشتر ساکنان محلی و مسئولین موافق بودند که گردشگران در منطقه باعث افزایش حجم خودروهای ورودی در منطقه می‌شود. آلودگی هوای شهر بستگی به نوع سبک زندگی آن‌ها هم دارد. بیشتر خودروهای تولیدی از روز اول دچار مشکل هستند. فقر گسترده، نداشتن قوانین معاینه‌ی فنی و نبود وسیله‌ی نقلیه‌ی استاندارد و مصرف سوخت بالا باعث افزایش آلودگی هوا می‌شود که سواحل دریای خزر از این امر مستثنی نیستند (حاجی حسینی و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۳)

تفرج و گردشگری ساحلی

منابع طبیعی و فرهنگی که پایه و اساس گردشگری و تفرج را در ساحل دریای خزر شکل می دهند، شامل

مسائل عمده ذیل می شوند: (پروازی، ۲۰۰۷)

الف) آب و آبزیان ب) پوشش گیاهی ج) توپوگرافی د) زمین شناسی و خاک ه) اقلیم و) ویژگیهای تاریخی ز) ویژگیهای نزدیکی، اطلاعات و راهنما ها ح) فعالیت های ساختمانی ط) صنعت و تأسیسات. در گردشگری ساحلی گردشگرها از تسهیلات چندگانه (در خشکی و دریا) شامل ورزش، دیدن مناظر، خرید و غیره لذت می برند. گردشگری و تفرج در نواحی ساحلی دریای خزر دارای جایگاهی است که در چهار زیر منطقه موازی با ساحل، قرار دارد: (یزدی، سقایی، ۱۳۸۵، ۴)

۱) منطقه آبهای ساحل

این منطقه دریایی اکولوژیکی نزدیک ساحل، از فلات قاره شروع می شود و تا ساحل ادامه دارد. این منطقه غنی ترین منطقه برای ماهیگیری است و غالباً شامل صخره ها و ستونهای سنگی جالب توجه می باشد. این قسمت برای سفر به جزایر نزدیک نیز مورد استفاده قرار می گیرد (پوروخسوی، ۱۳۸۰، ۵)

۲) منطقه ساحل

هم محدوده ای از دریا و هم محدوده ای از خشکی را در بر می گیرد. بخصوص اگر گسترده و شنی باشد، بسیاری از بازی ها و ورزشهای آبی گروهی را حمایت می کند (همان، ۵)

۳) منطقه پهنه کرانه ای

این منطقه به ناحیه پشت منطقه ساحل اطلاق می شود و بسیاری از تفریحات دریایی را حمایت می کند. مانند چادر زدن، پیک نیک و گردش بیرون شهر. در برخی مکانها، این منطقه هتل ها و برخی مشاغل را در بر می گیرد. چشم انداز مهم این منطقه منظره دریاست (همان، ۵)

۴) منطقه پس کرانه

اراضی پشت مناطق ساحلی عموماً شامل مناطقی است که خدماتی را برای فعالیتهای تفریحی در بر می گیرد. منظره ساحلی توسط پستی ها و بلندی ها و پوشش گیاهی شکل گرفته است. چند نوع فعالیت ساختاری وجود دارد که بر تغییر فیزیکی خط ساحلی تأثیر می گذارد و شامل خانه سازی، توسعه صنعتی، بنادر، مسیرهای کشتیرانی، خاکریزها، گذرگاههای خشکی، دیوارهای دریا، موج شکن ها، پروژه های استوار سازی شن ها و ساحل، موانع نگهدارنده طوفان های دریایی و امواج و غیره می شود. (همان، ۵)

آسیب های ناشی از گردشگری در سواحل دریای خزر

محیط زیست ساحلی و دریایی در سواحل دریای خزر در برابر استفاده شدید و نامناسب، بسیار آسیب پذیرند. از بین رفتن حیات دریایی توسط گردشگران یا توسط اهالی بومی برای فروش به گردشگران، از بین رفتن صخره ها و تپه های مرجانی و... این مناطق را تهی می نماید. شکسته شدن مرجانها توسط قایقها و کشتیها می تواند مشکلات بزرگی را بوجود بیاورد و نیز از بین رفتن مرجانها توسط رسوبات و آلوده کننده هایی که از یک توسعه نامطمئن ناشی شده اند، چه به صنعت گردشگری مربوط باشد چه نباشد، می تواند مشکلاتی را در این مناطق ایجاد نماید. طراحی و مکانیابی نامناسب اسکله ها، موج شکن ها و ساختارهایی مشابه در آبهای ساحلی دریای خزر مراحل تشکیل سواحل محلی را دستخوش تغییر قرار داده و بسوی فرسایش و عقب نشینی هدایت می کند. ایران با برخورداری از سواحل دریای خزر در شمال کشور از مزیتی نسبی در توسعه گردشگری دریایی برخوردار است که می تواند در جذب گردشگران داخلی و خارجی نقش مهمی ایفا نماید. (همان، ۶)

مطالعات و پژوهشهای انجام شده در زمینه ی گردشگری ساحلی در شمال ایران و دیگر کشورها نشان دهنده ی پیامدهای مثبت و منفی این پدیده در ابعاد و زمینه های مختلف است. بسیاری از تحقیقاتی که پیامدهای مثبت و منفی گردشگری ساحلی را در شمال ایران مورد توجه قرار داده اند، بیشترین اثرات مثبت گردشگری ساحلی را در زمینه های اقتصادی برشمرده اند و بیشترین اثرات منفی آن را در زمینه های اجتماعی، فرهنگی، قانونی و محیط زیستی دسته بندی کرده اند (کیم و همکاران، ۲۰۱۳،^۱ آندریک^۱ و نیوپان^۲، ۲۰۱۱، وانگ^۳ و همکاران ۲۰۰۶)

نتیجه گیری

توسعه پایدار گردشگری نتیجه ی نیازهای فعلی گردشگران و نواحی گردشگر پذیر در زمان حال و حفظ فرصتها برای آینده است. توسعه پایدار گردشگری به عنوان پیش فرضی برای مدیریت کلیه منابع موجود قلمداد می شود. بنابراین برنامه ریزی برای گردشگری با جدا کردن آن از سایر بخشهای اقتصادی کافی نیست؛ بلکه برای رسیدن به گردشگری پایدار و مؤثر باید در کل اقتصاد یکپارچگی به عمل آید که این امر با برنامه ریزی دقیق صورت میپذیرد. در این صورت باید انواع مختلف توسعه ها در آن مشخص شده باشد. در این بین گردشگری ساحلی خود دارای مقوله ای جدا از سایر منابع گردشگری است. با رشد سریع فعالیت گردشگری، محیط ساحلی بایستی فشار بیشتری را متحمل شود. رشد گردشگری منجر به وجود آمدن فضاهای بسیاریدر نواحی ساحلی شده است؛ اما گسترش بدون برنامه ریزی آن هم، تخریب زیست محیطی جدی به همراه دارد. تقریباً تمام شهرهای ساحلی شمالی ایران توان بالقوه برای ارائه گردشگری ساحلی را در حد رضایت بخش دارند که مستلزم برنامه ریزی، سازماندهی و سرمایه گذاری می باشند سرمایه گذاری به منظور بهبود بخشیدن به کیفیت گردشگری ساحلی میتواند نقش موثری در توسعه اقامتگاه های جدید در منطقه ایفا می کند. با بهبود بخشیدن در مدیریت زیست محیطی تسهیلات گردشگری و با معرفی راهها و راهکارها و روش های کاستن تصحیح آسب های که بیشتر منابع موجود گردشگری با آن مواجه اند میتوان به اهداف توسعه ی پایدار گردشگری دست یافت.

پیشنهاد و راهکار

- ۱- توسعه فعالیتهای اقتصادی سازگار با ظرفیتهای زیست محیطی مناطق ساحلی
- ۲- ممنوع نمودن استفادههای اختصاصی از حریم سواحل و تأمین دسترسی همگانی به آن
- ۳- حفاظت و احیای زیست بوم های ساحلی و دریایی
- ۴- جلوگیری و تخریب و آلودگی محیط زیست مناطق ساحلی
- ۵- ارتقای فرهنگ حفاظت از محیط زیست دریایی به خصوص در مناطق ساحلی
- ۶- استفاده از کلیه تجهیزات و امکانات مناسب جهت مقابله با آلودگی های دریایی

^۱ Andereck

^۲ Nyaupane

^۳ Wang

قدر دانی

جا دارد در این جا از تمامی کسانی که نگارندگان را در تهیه ی این پژوهش یاری رسانده اند کمال تشکر را داشته باشیم.

مراجع:

- [۱] پروازی، مهناز راهکارهای بهینه زیست محیطی در گردشگری ساحلی خلیج فارس و توسعه پایدار آن، شهرری، (۶).
- [۲] پوروخسوی، سیده زهرا، راهکارهای توسعه بهینه زیست محیطی در گردشگری ساحلی، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۸۰.
- [۳] دینگتون، جی، ام؛ بهار، اکوتوریسم، اکولوژی، فعالیتهای تفریحی و صنعت جهانگردی؛ ترجمه اسماعیل کهرم، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۴.
- [۴] شبیری و همکاران، پیامد های محیط زیستی گردشگران بر نواحی ساحلی دریای مازندران از دیدگاه مردم و مسئولین، ۱۳۹۲.
- [۵] قرخلو، مهدی و همکاران، اثرات زیست محیطی گردشگری بر سواحل شهر رامسر، ۱۳۸۸.
- [۶] قرخلو، مهدی و همکاران، اثرات زیست محیطی گردشگری بر سواحل شهر رامسر، ۳ به نقل از Hall and Stephan, ۲۹۳، ۲۰۰۲، ۱۳۸۸.
- [۷] قرخلو و همکاران، به نقل از Hall and Stephan, ۲۹۳، ۲۰۰۲، ۱۳۸۸.
- [۸] یزدی، محمد حسین، سقایی، مهدی، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، ۱۳۸۵.
- [۹] Andereck, K. L., & Nyaupane, G. P. Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life: Perceptions among Residents, Journal of Travel Research, ۵۰, PP: ۲۴۸-۲۶۰. ۲۰۱۱.
- [۱۰] Batra G.S & A.S. Chawla.. Tourism Management, A Global Perspective; Department Of Business Management, Deep & Deep Publication, New Dehli, PP: ۹۵-۹۶. ۱۹۹۵
- [۱۱] Mill, R.c. and Morrison, A.M, «The Tourism System: an Introductory Text», ۲nd Ed, Prentice Hall, New Jersey, ۱۹۹۲.
- [۱۲] Sharpley, R. «Tourism, Tourists and Society», Elm Publications, P. ۶۷, ۲۰۰۸
- [۱۳] ۱۳۹۴، ۱۷، irna.ir
- [۱۴] <http://mazandaran.farhang.gov.ir/fa/ostan/mazandaran>، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی استان مازندران، ۱۳۹۴، ۱.
- [۱۵] <http://www.anobanini.ir/travel/fa/mazandaran>، سازمان نقشه برداری کشور، ۱۳۹۴، ۱.
- [۱۶] <http://farshidparanda.blogfa.com/۱۳۹۲/۰۲۱۳>، فرشیدپرنده، ۱، ۱۳۹۲.